

حق طلاق زوجه با توجه به طلاق واجب

(بررسی فقهی و حقوقی)

www.ketab.ir

نویسنده:

مدرس دانشگاه

سرشناسه	معیر محمدی، محمدعلی، ۱۳۶۸ -
عنوان و نام پدیدآور	حق طلاق زوجه با توجه به طلاق واجب (بررسی فقهی و حقوقی)/ مولف محمدعلی معیر محمدی.
مشخصات نشر	تهران، کتاب آوا. ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری	۱۵۴ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۳۴۶-۲۴۱-۰
وضعیت فهرست نویسی: فیپا	
یادداشت	چاپ قبلی، وانی، ۱۳۹۳ (۱۴۸ ص).
یادداشت	کتابنامه: ص. ۱۴۷؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	طلاق
موضوع	طلاق - جنبه های مذهبی - اسلام
موضوع	عسر و حرج
رده بندی کنگره	HQ۸۱۹/۴۷۱۳۹۵
رده بندی دیویی	۳۰۶/۸۹
شماره کتابشناسی ملی	۴۲۰۲۰۳۵

حق طلاق زوجه با توجه به طلاق واجب (بررسی فقهی و حقوقی)

انتشارات کتاب آوا

مؤلف	دکتر محمدعلی معیر محمدی
ناشر	کتاب آوا
چاپ و صحافی	آوا
نوبت چاپ	چاپ اول
شمارگان	۲۰۰ نسخه
قیمت	۱۵۰.۰۰۰ تومان
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۳۴۶-۲۴۱-۰

نشانی دفتر مرکزی: انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، بن بست حقیقت، پلاک ۴، طبقه ۲، واحد ۴
شماره های تماس: ۶۶۹۷۴۴۴۵ | ۶۶۹۷۴۱۳۰ | ۶۶۴۰۷۹۹۳ | دورنگار: ۶۶۴۶۱۱۵۸

www.avabook.com avabook_kazemi@yahoo.com

فروشگاه کتاب آوا: اسلام شهر، خیابان صیاد شیرازی، جنب فرمانداری

تلفن: ۵۶۳۵۴۶۵۱

پیشگفتار نویسنده

طلاق امری است که برای ازاله قید نکاح در اسلام مشروع دانسته شده است. در اسلام ظاهراً با توجه به روایتی از رسول خدا- که در مورد آن در این کتاب بحث خواهیم کرد- حق طلاق را به دست مرد داده‌اند و استنباط برخی از فقها در این مورد این است که مرد هر زمانی و تحت هر شرایطی می‌تواند اقدام به طلاق دادن همسر خود بنماید و زن به صورت کلی از این حق محروم است. در واقع این مطلب باعث شده است که دشمنان اسلام برای خود حربه‌ای درست کرده و به اسلام حمله کنند و همچنین سؤالاتی برای عوام مردم مسلمان پیش بیاورد. اسلام که دینی است بر پایه عدالت و مساوات قطعاً در هیچ موضوعی بین زن و مرد تفاوتی قائل نیست، و برای این موضوع نیز جواب‌هایی داده‌اند لکن این جواب‌ها که از جمله آن‌ها احساسی و زودرنج بودن زن است برای ذهن جستجوگر در جامعه‌ی کنونی قانع کننده نیست. به همین علت بحث از طلاق واجب و اینکه فقه در مواردی با اینکه طلاق را یک ایقاع می‌داند و مرد را مسئول انجام آن می‌داند ولی وی را ملزم و مجبور به طلاق می‌کند آن هم نه در حالتی که ادامه‌ی زندگی برای زن بسیار سخت و مشقت‌بار است بلکه همچون مرد که با دادن مهریه همسر خود را طلاق می‌دهد، زن نیز با بدل مهریه یا نفقه‌ی خود مرد را مجبور به طلاق می‌کند یا به عبارت دیگر طلاق دادن زن بر مرد واجب می‌گردد.

در واقع همان‌طور که هر موردی در عالم خارج حکمی از احکام فقهی روی آن می‌رود (مباح، حرام، مستحب، مکروه، حلال) طلاق نیز به همین صورت است یعنی احکام خمسۀ تکلیفیه بر روی آن می‌رود، یعنی در واقع می‌توان برای آن قسم واجب و حرام و... را متصور بود. با توجه به آنچه که بیان شد، می‌توان گفت که ممکن است شرایطی پیش آید که طلاق واجب گردد این تحقیق در واقع در پی آن است که به مواردی بپردازد که طلاق در آن واجب است. یعنی مرد با اینکه طلاق را در دست دارد ولی در واقع مجبور است که طلاق بدهد و اگر این کار را نکند حاکم او را مجبور می‌سازد. در ادامه لازم می‌دانم که دو نکته را عرض کنم، اول اینکه، درست است که نام این نوع از طلاق آشنا نیست و شاید کمتر مورد توجه حقوق‌دانان و یا حتی فقها باشد، لکن پیشینه آن در فقه حتی به صورت مشهور دیده می‌شود. از فقهای امامیه می‌توان گفت متقدمین و متأخرین آن‌ها اکثراً طلاق را به احکام تکلیفیه منقسم نموده‌اند و در مورد هر کدام بحث‌هایی داشته‌اند، از جمله مرحوم شهید ثانی (رضوان الله علیه) در کتاب شریف شرح لمعه این تقسیم‌بندی را فرموده‌اند و بحث اجمالی نیز درباره‌ی آن انجام داده‌اند، مرحوم شهید اول (رضوان الله علیه) در کتاب الدروس الشرعیه فی فقه اقامیه نیز در این مورد بحث کرده‌اند و

هم چنین شهید ثانی (رضوان الله علیه) در کتاب دیگر خود یعنی مسالک الأفهام فی شرح الشرائع اسلام نیز بحث فرموده‌اند. از متأخرین نیز مرحوم شیخ محمدحسن نجفی (رضوان الله علیه) صاحب جواهر نیز بحثی در مورد این موضوع می‌فرمایند.

محققین در مورد موضوع به صورت مجزا، جدا و عام کار نکرده‌اند، به همین علت می‌توان مدعی بود که تحقیقی که انجام داده‌ایم به نوبه‌ی خود جدید و بدون پیشینه می‌باشد. لازم به ذکر است که مقصودمان از بدون پیشینه بودن تحقیق این است که در غالب موضوع طلاق واجب به صورت مدون و منسجم نوشته‌ای وجود ندارد ولی به صورت پراکنده و جزئی و اخص در موارد آن مثل طلاق قضایی و طلاق خلع بحث‌هایی شده است که در جای خود از آن‌ها استفاده شده است و در فهرست منابع این نوشتار به طور دقیق به آن‌ها اشاره شده است. ولی اصل مطلبی که ما بدان اشاره می‌کنیم ملاحظه نشده یا حداقل در فحوصی که نگارنده این سطور انجام داده است پیدا نشده است. دومین نکته در مورد اساتید و عزیزانی است که در طول دوران تحصیل و در مورد این نوشته به حقیر راهنمایی‌های مشوقانه نموده‌اند و می‌نمایند ان شاء الله، که باید بنا به فرمایش حضرت ختمی مرتبت (صلی الله علیه و آله وسلم) که فرمود: مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمَخْلُوقَ لَمْ يَشْكُرِ الْخَالِقَ و از باب هُل جزاء الاحسان الا الاحسان، از استاد گرانقدر جناب آقای دکتر سیدعلی پورمنوچهری که اینجانب را با راهنمایی‌های مشوقانه و دلسوزانه خود مستفیض ساختند کمال تشکر و امتنان را نمایم و در درگاه ایزد منان برایشان همواره دعاگو باشم. و همچنین از تمامی اساتید و کسانی که مرا در کسب علوم عقلی و نقلی مذهب حقه تشیع بهره‌مند ساخته‌اند نهایت تشکر را می‌نمایم، و در آخر از تمامی کسانی که به هر نحوی بنده را در این راه یاری کردند تشکر می‌نمایم بالاخص پدر، مادرو برادرم. در پایان از تمام فضلا و صاحب‌نظران محترم حوزه و دانشگاه استدعا دارم تا نقطه‌نظرات گرانسنگ و با ارزش خود را با این حقیر در میان بگذارند و بنده را مستفیض نمایند. خداوند به همه خادمین طریقه حقه تشیع در این دنیا و آخرت خیر عطا فرماید.

وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ

الاحقر محمدعلی معیر محمدی ۱۲ مرداد ماه ۱۳۹۳ مصادف با ۶ شوال المکرم ۱۴۳۵

فهرست مطالب

۷	پیشگفتار نویسنده
۱۱	مقدمه

فصل اول

۱۹	کلیات و مفاهیم
۱۹	گفتار اول: تاریخچه‌ی طلاق
۱۹	بررسی تاریخی طلاق در جوامع و ادیان گذشته با تکیه بر حق طلاق
۲۰	اختیار طلاق در جوامع قدیم
۲۱	تاریخچه‌ی طلاق در ادیان قبل از اسلام
۲۲	طلاق در اسلام
۲۳	گفتار دوم: تعاریف و اصطلاحات
۲۳	معنای طلاق
۲۳	معنای لغوی
۲۴	معنای اصطلاحی طلاق و اصطلاح طلاق نزد فقها
۲۵	معنای طلاق در اصطلاح حقوقدانان
۲۶	وجه اختلاف معنای طلاق فقهی و حقوقی
۲۷	معنای مابینت و تفریق
۲۷	معنای خلع
۲۸	معنای مبارات
۲۹	معنای ایلاء
۲۹	معنای لغوی ایلاء
۲۹	معنای اصطلاحی ایلاء
۳۰	معنایظهار
۳۰	معنای لغویظهار
۳۰	معنای اصطلاحیظهار
۳۱	تاریخچه و شأن نزول آیه در موردظهار

۳۱.....	حکم ظهار در قرآن.....
۳۲.....	تعریف طلاق قضایی.....
۳۳.....	معانی عسر و حرج.....
۳۳.....	تعریف لغوی عسر و حرج.....
۳۳.....	تعریف فقهی و حقوقی عسر و حرج.....
۳۴.....	انحلال عقد نکاح (فسخ و طلاق).....
۳۴.....	تعریف فسخ.....
۳۵.....	وجه تمایز و اشتراک فسخ و طلاق.....
۳۵.....	تعریف عقد و ایقاع.....
۳۵.....	تعریف ایقاع.....
۳۶.....	تعریف عقد.....
۳۷.....	تفاوت بین عقد و ایقاع.....
۳۷.....	معانی فتوا.....
۳۷.....	معانی لغوی فتوا.....
۳۸.....	معانی اصطلاحی فتوا.....
۳۸.....	معانی فتوا نزد فقها و اصولیین.....
۳۹.....	معانی لغوی ادله.....
۳۹.....	معانی اصطلاحی ادله.....
۳۹.....	تقسیمات ادله.....
۳۹.....	ادله اربعه.....
۴۱.....	معنی اجماع نزد شیعه.....
۴۲.....	حُسن و قبح عقلی.....
۴۵.....	ارتکازات عقلی.....
۴۶.....	معانی واجب.....
۴۶.....	معانی لغوی واجب.....
۴۶.....	معانی اصطلاحی واجب.....
۴۷.....	تعریف طلاق واجب.....

فصل دوم

۴۹.....	طلاق و اقسام آن در فقه و حقوق موضوعه.....
۴۹.....	گفتار اول: طلاق در قرآن و سنت.....

۴۹	مقدمه
۴۹	طلاق در قرآن
۵۲	نشوز و شقاق در قرآن و کلام فقهاء
۵۳	ایلاء وظهار در قرآن
۵۴	حکم طلاق در قرآن تأسیسی است یا امضائی
۵۷	نظر نگارنده
۵۸	طلاق در سنت
۵۸	نقل سه صورت از روایات
۶۲	گفتار دوم: طلاق در حقوق و قوانین ایران
۶۲	سیر تحولات قانون گذاری در حقوق ایران
۶۳	موجبات طلاق
۶۸	گفتار سوم: اقسام طلاق در فقه و حقوق موضوعه
۶۸	تقسیم بندی طلاق از نظر احکام تکلیفیه
۶۸	مقدمه
۶۸	تفصیل اقسام طلاق با توجه به اولین تقسیم بندی شهید ثانی در کتاب شرح لمعه
۶۹	موارد طلاق حرام
۷۰	مورد طلاق مکروه
۷۰	موارد طلاق واجب
۷۱	موارد طلاق سنت (مستحب)
۷۱	بحثی پیرامون طلاق سنت و واجب (نظر نگارنده)
۷۲	تقسیم بندی طلاق از نظر فقه امامیه (شرعی یا غیر شرعی بودن)
۷۲	مقدمه
۷۳	طلاق سنی به معنای اعم نیز به سه قسم تقسیم می گردد:
۷۳	۱- طلاق بائن
۷۳	۲- طلاق رجعی
۷۴	۳- طلاق عدی
۷۴	دیگر اقسام طلاق صحیح غیر از طلاق عدی
۷۴	اقسام طلاق در حقوق ایران
۷۴	مقدمه
۷۵	موارد طلاق بائن
۷۶	آیا طلاق به حکم دادگاه رجعی است یا بائن؟
۷۸	طلاق که در اثر شرط وکالت، زن خود را طلاق می دهد

- ۷۹..... تقسیمات طلاق در مباحث قضایی
- ۷۹..... جمع‌بندی بحث و نظر نگارنده

فصل سوم

- ۸۱..... بررسی تحلیلی فتاوای فقهای امامیه در طلاق واجب و به تبع آن در حقوق موضوعه‌ی ایران
- ۸۱..... گفتار اول: طلاق واجب بر اثر ایلاء
- ۸۱..... مقدمه
- ۸۱..... شرایط تحقق ایلاء
- ۸۳..... بررسی نظرات فقها در مورد حکم طلاق واجب در ایلاء
- ۸۷..... بررسی حکم ایلاء در حقوق موضوعه ایران
- ۸۸..... گفتار دوم: طلاق واجب بر اثرظهار
- ۸۸..... احکامظهار
- ۸۸..... بررسی نظرات فقها در مورد طلاق واجب درظهار
- ۹۰..... بررسی حکمظهار در حقوق موضوعه‌ی ایران
- ۹۰..... آیا بررسی احکامی چونظهار و ایلاء که تقریباً در عصر حاضر متروک هستند ضرورتی دارد؟
- ۹۱..... گفتار سوم: طلاق قضایی (طلاق در هنگام عسر و حرج)
- ۹۱..... مقدمه
- ۹۲..... عسر و حرج
- ۹۲..... مقدمه
- ۹۳..... موارد شمول قاعده‌ی لاجرج
- ۹۳..... قاعده‌ی لاجرج و احکام اولیه
- ۹۳..... قاعده‌ی لاجرج و انواع مصادیق حرج
- ۹۴..... نفی حرج در مضرات عام
- ۹۴..... نفی حرج در مسائل شخصی
- ۹۴..... قاعده‌ی لاجرج و شمول آن نسبت به امور عدمی
- ۹۶..... جمع‌بندی بحث و نظر نگارنده
- ۹۶..... مبانی فقهی طلاق قضایی
- ۹۶..... الف- آیات قرآن
- ۱۰۳..... ب- روایات
- ۱۰۸..... روایات غائب مفقودالآثر از این قرار است:
- ۱۰۹..... ج- قواعد فقهی

۱۱۰	قاعده‌ی لاضرر.....
۱۱۰	۱- اثبات حق فسخ.....
۱۱۱	۲- اثبات حق طلاق برای حاکم.....
۱۱۴	بررسی فتاوی‌ای فقهاء در مورد حکم طلاق واجب به دست حاکم (طلاق قضایی).....
۱۲۲	بررسی حقوقی طلاق قضایی.....
۱۲۲	طلاق زوجه غائب مفقودالأثر.....
۱۲۳	عجز و امتناع شوهر از انفاق.....
۱۲۳	امتناع شوهر از انجام سایر وظایف قانونی.....
۱۲۳	عسر و حرج زن.....
۱۲۴	ماده‌ی ۱۱۳۰ ق.م.....
۱۲۶	وکالت زن در طلاق.....
۱۲۷	آیا وکالت مطلق یا عام نیز در طلاق صحیح است؟.....
۱۲۷	طلاق قضایی بائن است یا رجعی؟.....
۱۳۰	جمع‌بندی بحث و نظر نگارنده.....
۱۳۱	گفتار چهارم: طلاق خلع.....
۱۳۱	مقدمه.....
۱۳۲	چگونگی و مقدار کراهت زوجه.....
۱۳۴	اقسام طلاق خلع بر مبنای احکام خمس‌ی تکلیفی.....
۱۳۴	طلاق خلع غیرمشروع (حرام).....
۱۳۴	طلاق خلع مباح.....
۱۳۴	طلاق خلع مستحب.....
۱۳۵	طلاق خلع واجب.....
۱۳۵	محل نزاع.....
۱۳۶	اقوال فقهاء در مورد وجوب یا عدم وجوب طلاق خلع.....
۱۳۶	ادله قائلین به عدم وجوب طلاق خلع.....
۱۳۹	ادله‌ی قائلین به وجوب طلاق خلع.....
۱۴۴	نتیجه‌ی بحث و نظر نگارنده.....
۱۴۴	نتایج و راهکارها.....
۱۴۷	فهرست منابع.....